

עבודה זרה ג-ב

עניין: י"ב שעות הוי היום, שלש שעות רבעיות משחק עם לויתן

מהר"ל חידושי אגדות

ועוד תבין כי ראוי שיהיה כאן ד' דברים, כי הוא יתברך ברא העולם בד' אותיות של שם הגדול שנאמר כי ביה ה' צור עולמים, הבן בחכמה וחקור בבינה ותמצא זה, וזה שהוא עוסק בתורה תתלה, ואחר כך דן העולם, וב' אותיות האחרונים גם הוא זן ומפרנס הנמצאים כי ממרחק יביא העולם פרנסתו וזהו מסיבת הוי"ו, ובאות האחרון הוא התחברות לנמצאים לימור זה דודי וזה רעי, והרי הם ד' דברים אלו לשם הגדול ובהם הנהגת העולם.

הזהה הוא הרצון לגמרי שמתאחד רצונו עמהם, שאין לדבר יותר מן השחוק שהוא עצם הרצון לגמרי, שיש לו עם בראיו כמו שיתבאר. הרי כי הקירוב אל הגמצאים מוסיף והולך, ודבר זה ראוי כמו שיתבאר עוד.

ודבר זה להוציא מלב המתפלספים, שהם אומרים כי הוא יתברך מסולק מן העולם, אמנם מה שאמר כי הוא משחק עם הלויתן, לשון משחק בשביל כי רוצה לומר תכלית התאחדות הרצון שיש אל הש"י עם בראויו שרצונו מתאחד עמם והוא עצם השחוק. ודוקא לויתן כי הבריאה הזאת [אינן] היא בריאה כמו (שואמר) [שאר] בריות גשמיים, שאין הדבר כך כלל כי חבור הרצון הגמור שיש לו אל בריאה אחת הוא בריאה שאינה גשמית ושאר נבראים ככפי מעלת יש להם [חיבור] הרצון. ועוד כי הבריאה הזאת בפרט מבין כל שאר הנבראים היא מיוחדת אל הרצון, כי האדם עם שהוא מבחר הנמצאים ממדיגתם. והוא ענין השחוק, כי אין דבר חבור כמו השחוק. והבריאה הזאת היא ראשית החבור לכך כתיב בו כי הוא ראשית דרכי אל, ואח"כ החבור אל כל הנבראים כל אחד ואחד כפי מעלתו, עד שהחבור הוא אל כל העולם. רק כי עצם החבור אינו רק אל הלויתן, ומפני שהיו סבורים בני אדם כי שחוק היה הוא מעשה התול והכאי, ולכך נבחרה

י"ב שעות הוי היום וכו'). (שם ג' ע"ב). והאמר רב יהודה אמר רב י"ב שעות היי היום ג' שעות ראשונות י"בש הקב"ה ועוסק בחירה שעות יושב וזן את כל העולם כלו וכו' שלישיה יושב הקב"ה וזן את כל העולם כלו מקרני ראיים עד ביצי כנים רביעית יושב ומשחק עם ליתין וכו' א"ל רב אחא לרב נחמן בר יצחק למ"ד מצי חרוב בית המקדש אין שחוק לפני הקב"ה וכו' מאי עבדי בתו רביעית? יושב ומלמד חורו חלניקות של רבן רבן וכו' ומעיקרא מאן הוה מיגמר להו אבע"א מטטרין ואבע"א הא והא עבדי ובבליא מאי עבדי אבע"א כעין ימאר ואבע"א רוכב על כרוב קל שלו ושט ב"ה אלפים ועולמות וכו' ואבע"א יושב ושומע שירה מפי חיות.

רבי משה שפירא

נחותי ימא מאמר ג' (א')

וביאור הדבר^ט, דאיתא בגמ' בעבודה זרה (דף ג.), "אמר רב יהודה אמר רב שנים עשרה שעות הוי היום, שלש הראשונות, הקדוש ברוך הוא יושב ועוסק בתורה. שניות, יושב ודן את כל העולם כולו, כיון שרואה שנתחייב עולם כלייה עומד מכסא הדין ויושב על כסא רחמים. שלישיות, יושב וזן את כל העולם כולו מקרני ראמים עד ביצי כנים. רביעיות, יושב ומשחק עם לוויתן, שנאמר (תהלים קד, כו) לויתן זה יצרת לשחק בו".

וביאור עניין תמוה זה מבאר המהר"ל, שפירוש התיבה "לויתן" הוא מלשון "כמעט" איש וליות" (מלכים א' ז, לו) מה שמתלווה אל האדם.

פירוש שכשבורא העולם רוצה בעולם, שכן העולם מתנהג כרצונו יתברך וה' חפץ בו בבחינת "ישמח ה' במעשיו" (תהלים קד, לא), אז העולם כביכול מתלווה אליו, וזהו הלויטן שבורא העולם יושב ומשחק עמו.

וכן כתוב באר"י (עי' קהלת יעקב ערך לווייתן) דלוייתן בגימטריא מלכות. פירוש, כשהעולם יחד עם הקב"ה כרצונו, אז יש קיום למלכות.

כל משך יום ויום הוא כעין משך הבריאה כולה, ועל כן שעות הערב של כל יום הם כנגד זמן התכלית של הבריאה, שאז הוא כנגד לעת"ל שהעולם יתוקן, והוא הזמן שבו הקב"ה משחק עם הליותו, רמז לזמן שהעולם כרצונו.

שמעתי מהגרא"א דסלר זצ"ל בימי נעורי, דמשחק הוא כשאדם עושה פעולה שכל תכליתה היא הפעולה עצמה, ואין תכלית אחרת מחוץ למשחק עצמו. ילד שמשחק אינו עושה זאת בכדי להגיע לתכלית אחרת מלבד המשחק בעצמו. כן התורה נקראת שעשוע של הקב"ה, "שעשוע" מלשון "ואל מנחתו לא שעה" (בראשית ד, ה), פנייה. שעשוע הוא פעמיים פנייה, כביכול פנייה אל פנייה, שכל תכלית הפניה הוא לשם הפניה עצמה. בורא העולם חפץ בעולם ובתורה לא לשם מטרה מסוימת אלא לשם העולם עצמו.

אלו הדרגות העליונות הנקראות רצון, שם ברצון האמיתי, סוף דבר הוא שכל דבר נברא לשם עצמו של דבר. הקב"ה רצה את העולם ממיון שזהו תכלית רצונו, כך עלה ברצונו⁸⁷. פירוש, שאין תכלית אחרת מחוץ לתורה עצמה. כשהעולם בתיקונו יש כאן גילוי של "איסתכל באורייתא וברא עלמא".

עם בראיו וזה השחוק. כי רז"ל בתכמתם לוקחים מהות ענין מה שהוא עצם השחוק, ועצם השחוק אינו רק חבור והתאחדות הרצון עם הדבר שהשחוק עליו לא וולת זה, ולפיכך אמרו שהוא יתברך משחק עם הליות, ובאדם הוא ג"כ השחוק אצלו כאשר מתחבר רצונו אל דבר אחר לגמרי, אבל האדם אין רצונו מתחבר רק לדברים אשר ערבים לו וזהם בדרי התול, כמו שאמרו רז"ל שאני לצונותא דהמשכא דעתיה טפי, יורה שאין האדם דעתו מתחבר לדבר כמו הצלנות שמפני שהוא התול מתחבר דעתו ורצונו לו ביחוד, כי השנות המושכלות וכיוצא בזה הוא קשה על האדם, ואין דבר שמתחבר אליו רצונו כעצמו הליצנות והשחוק. אבל עצם השחוק בעצמו הוא התאחדות הרצון עם דבר אחר, ואין השחוק בעצמו ההתול. ואילו היה השחוק גנאי מצד עצמו היה תמיה מאוד, אבל אין השחוק גנאי מצד עצמו, שהרי כתיב (תהלים קכ"ו) אז ימלא שחוק פינו וא"כ אין השחוק גנאי מצד עצמו, רק מפני שהשחוק של אדם הוא בדברי הבאי וריק, כי אל דבר זה ימשך דעת האדם ורצונו וזה גנאי גדול, אבל השחוק והשמחה מצד עצמו טוב שהוא מורה על השלימות. והבן הדברים האלו וכאשר תבין אותם אז ימלא פירי שחוק ושמחה.

ואין בזה ספק כי סדר כל הנבראים וכל העולם הוא בתורה, כמו שאמרו (אבות פ"ה) הפוך בה דכולה בה. אך שדבר זה שהוא סדר הנבראים רחוק מהשגת האדם, לכך אין מפורש בתורה דבר זה בפי' רק בהעלם ובהסתתר, כי התורה שמה הדברים כפי מה שהם הנעלמות נסתרות והגלויות מפורשות. כלל הדבר כי התורה היא סדר הנמצאים, והוא יתברך יודע סדר הנמצאים ואינו עוזב סדר שלהם עד שיהיו מסולקים ממנו לגמרי. וזהו שעוסק בתורה, כי אין התורה רק נמוס וסדר הנמצאים אשר הוא יתברך יודע. ודבר זה עדיין אינו חבור לנמצאים בעצם, רק שהוא יודע הסדר שלהם. ובג' שעות שניות נתוסף החבור אל הנמצאים מה שהוא דן את הנמצאי' כמלך שדן את עמו. אף כי אין זה עדיין חבור גמור עליהם, שהרי עדיין הוא פועל הדין במקבל, ואין זה חבור גמור, מ"מ הדבר הזה הוא חבור במה אל הנמצאים בעצמם, מה שלא היה בג' ראשונות שלא היה לו חבור כלל אל הנמצאים בעצמם רק ידיעת הסדר. בג' שעות שלישית נתוסף החבור מה שהוא פונה אליהם לפרנס אותם, ודבר זה תוספת חבור, שלא היה בג' שעות שניות שהיה דן אותם שהוא נבדל מה אשר הוא דן, ודבר [זה] שהוא זן ומפרנס את הנמצאים, דבר זה שהוא פונה אל הנמצאים לתת להם קיום, הוא יותר חבור מן הראשון, אמנם בג' שעות אחרונות הוא משחק עם הליות, השחוק